

ВПЛИВ ДЕРЖАВИ НА РОЗВИТОК СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

УДК 336.14:65.012.8:005.22

JEL Classification: H69

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНОЮ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ

Богма О.С., к.е.н., доцент

Запорізький національний університет

Анотація. Предметом статті виступає методичний інструментарій управління бюджетною безпекою України. Метою статті є визначення та розкриття сутнісного змісту основних методів управління бюджетною безпекою України. Методологія проведеного дослідження представлена методами логічного узагальнення, системного і комплексного підходів.

У роботі встановлено, що ефективне управління бюджетною безпекою є запорукою забезпечення можливостей не лише виживання, але й розвитку національної економічної системи, збільшення рівню її опірності до негативної дії загроз, небезпек та ризиків внутрішнього та зовнішнього походження. У свою чергу обґрунтовано, що забезпечення ефективного управління бюджетною безпекою України потребує формування комплексного механізму, однією з важливих складових якого виступатимуть відповідні методи управління. Встановлено, що до основних методів управління бюджетною безпекою України доцільно віднести інституціональні, адміністративні, економічні, організаційні та інформаційні методи. Інституціональні методи мають на меті покращення інституційного середовища. До адміністративних методів управління віднесено законодавчі та інші нормативно-правові акти регулювання бюджетної сфери, здійснення контролю і перевірок, санкції за порушення бюджетного законодавства та ін. До системи економічних методів входять інструменти прямого (цільові програми та цільове фінансування за рахунок коштів бюджету, дотації, державні контракти та закупівлі) та непрямого (бюджетна, податкова, фінансова, інвестиційна політика) впливу на бюджетну систему, бюджетний процес та ризики. Організаційні методи включають методи організаційно-стабілізуючого, розпорядчого та дисциплінарного впливу. Інформаційні методи полягають в інформуванні носіїв бюджетних інтересів і загроз, а також структурних елементів механізму про стан бюджетної сфери.

Отримані науково-практичні висновки можуть бути використані державними органами, які мають відношення до бюджетної сфери, з метою підвищення ефективності функціонування бюджетної системи та оптимізації бюджетного процесу на основі результативного управління.

Ключові слова: бюджетна безпека, механізм управління, методи управління, бюджетна система, бюджетний процес, бюджетна сфера.

CHARACTERISTICS OF THE MAIN METHODS OF MANAGEMENT BUDGET SAFETY OF UKRAINE

Olena Bogma, PhD in Economics, Associate Professor

Zaporizhzhya National University

Summary. The methodical tool of management of Ukraine budgetary safety comes forward as the article of the article. The aim of the article is the determination and opening of essence maintenance of basic methods of management of Ukraine budgetary safety. Methodology undertaken a study is presented by the methods of logical generalization, approaches of the systems and complex.

It is found out in the paper that effective management of budgetary security is the key to ensuring not only survival opportunities, but also the development of the national economic system, increasing its level of resistance to the negative impact of threats, dangers and risks of internal and external origin. In turn, it is justified that ensuring the effective management of Ukraine's budget security requires the formation of an integrated mechanism, one of the important components of which will be the relevant management methods. It has been established that institutional, administrative, economic, organizational and information methods are only classified as basic methods for managing Ukraine's budget security. Institutional methods are aimed at improving the institutional environment. Administrative and administrative methods include legislative and other normative legal acts regulating the budgetary sphere, exercising control and inspections, sanctions for violation of budget legislation, etc. The system of economic methods includes direct instruments (targeted programs and targeted financing from the budget, grants, State contracts and purchases) and indirect (fiscal, tax, fiscal, investment policies) impact on the budget system, budget process and risks. Organizational methods include methods of

organizational-stabilizing, administrative and disciplinary action. Information methods consist in informing carriers of budgetary interests and threats, as well as structural elements of the mechanism on the state of the budgetary sphere.

The resulting scientific and practical conclusions can be used by state authorities that are in accordance with the public sector, in order to improve the budget system and budget process optimization through effective management.

Keywords: *budget security, management mechanism, management, budget system, budget process, budget sphere.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день бюджетна безпека виступає однією з найважливіших складових забезпечення стійкого та поступального розвитку економічної системи будь-якої країни, оскільки саме бюджет виступає основним інструментом забезпечення ефективного виконання державою її функцій, обороноздатності країни, сприятливих умов функціонування галузей народного господарства, зростання науково-технічного потенціалу країни, підвищення якості державних послуг й рівню соціального захисту населення та ін. Відповідно, ефективне управління бюджетною безпекою є запорукою забезпечення можливостей не лише виживання, але й розвитку національної економічної системи, збільшення рівню її адаптаційності та опірності до негативної дії загроз, небезпек та ризиків внутрішнього та зовнішнього походження.

Для забезпечення максимально ефективного управління власною бюджетною безпекою Україні необхідне формування комплексного механізму, однією з важливих складових якого наряду з об'єктами, суб'єктами, принципами, функціями, індикаторами та показниками оцінювання виступатиме методичний інструментарій управління діяльністю із забезпечення бюджетної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці концептуального визначення сутності бюджетної безпеки країни, дослідженню особливостей побудови та елементів механізму її забезпечення присвячено наукові праці наступних закордонних та вітчизняних науковців: Ж. Абена, О. Барановського, Ш. Бланкарта, Дж. Бренана, Дж. Б'юкенена, О. Геєця, Ж. Голдена, А. Городецького, К. Ерроу, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, Р. Келлі, Б. Кишакевича, Л. Олвея, А. Сухорукова, та ін.

Сучасні підходи до управління бюджетною безпекою України знаходять відображення у дослідженнях багатьох вітчизняних учених, серед яких: О.А. Бородій [1], Т.О. Луцик-Дубова [2], В.М. Федосов, С.І. Юрій, Ф. Ярошенко та ін.

Невирішені складові загальної проблеми. Віддаючи належне науковим напрацюванням вчених в досліджуваній проблематиці, відзначимо, що досить багато положень теорії і практики забезпечення бюджетної безпеки країни й дотепер залишаються не достатньо вивченими та потребують більшої конкретизації. Зокрема, більш детального розгляду потребують питання систематизації методів управління бюджетною безпекою України.

Формулювання цілей статті. Метою даною статті виступає визначення основних методів управління бюджетною безпекою України, розкриття сутнісного змісту кожного з виокремлених методів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бюджетна безпека є однією з найважливіших складових фінансової безпеки, оскільки бюджет, як основний фінансовий план держави, відбиває більшість фінансових процесів у країні, акумулює та перерозподіляє доходи, забезпечує фінансування життєво необхідних витрат [2, с. 175]. Виходячи з цього, управління бюджетною безпекою є одним із найважливіших елементів забезпечення фінансової стійкості держави, що передбачає координацію всіх бюджетних процесів. Тому завдання щодо забезпечення бюджетної безпеки держави є особливо важливими [1, с. 1].

Вважаємо, що забезпечення необхідного і достатнього рівню бюджетної безпеки може бути досягнута за рахунок використання сукупності таких методів управління: інституціональні, адміністративні, економічні, організаційні, інформаційні.

Так, інституціональні методи матимуть на меті покращення інституційного середовища (тобто сукупності інститутів та інституцій забезпечення бюджетної безпеки України) на основі мінімізації корупції в органах влади, що мають відношення до бюджетного процесу, ліквідації можливості впливу окремих осіб на законодавчий процес у бюджетній сфері в поєднанні з підвищенням професіоналізму чиновників.

Для адміністративних методів є властивою наявність «влада – підпорядкування». Суб'єкт управління в межах наданих йому повноважень в односторонньому порядку на основі відповідних форм (актів) виражає свою владну волю, дає обов'язкові для виконання

приписи, вказівки та розпорядження, які керовані особи зобов'язані обов'язково виконувати. Такі приписи містять вказівки керуючих щодо того, які дії, як саме і в які терміни необхідно вчинити керованим або навпаки від здійснення яких дій їм потрібно утриматися [3]. Таким чином, вказані методи включають сукупність заходів заборони, дозволу або примусу, відтак їх можна вважати досить ефективними у забезпеченні координації дій всіх учасників бюджетного процесу, реалізації встановлених управлінських завдань та цілей у бюджетній сфері, належного рівню бюджетної дисципліни.

До основних адміністративних методів управління бюджетною безпекою належать законодавчі та інші нормативно-правові акти регулювання бюджетної сфери, здійснення контролю і перевірок (наприклад, перевірки звітної документації й витратних документів отримувачів бюджетних коштів; спостереження уповноважених контролюючих органів за суб'єктами, які отримують бюджетні кошти на реалізацію відповідних програм, з метою виявлення недотримання останніми встановлених норм, правил, нормативів, законності операцій; ревізії, спрямовані на всебічне обстеження фінансово-господарської діяльності отримувачів бюджетних коштів для встановлення законності, вірності, доцільності та обґрунтованості виконаних ним операцій; аудит ефективності, спрямований на оцінювання ефективності використання бюджетних коштів, що виділяються на фінансування цільових програмних заходів); санкції за порушення бюджетного законодавства, нецільове чи неефективне використання бюджетних коштів; затвердження нормативів та стандартів в механізмі бюджетного фінансування та ін.

Економічні методи є головними інструментами державного регулювання економіки та управління ризиками, що слід обов'язково враховувати, адже дохідна складова бюджету безпосередньо залежить від стану як національної економічної системи в цілому, так окремих регіонів та галузей зокрема. Відповідно, на основі використання виключно адміністративних методів управління держава може домогтися лише руйнування механізму ринкового саморегулювання замість створення економіки, здатної до постійного розвитку.

До системи економічних методів управління бюджетною безпекою входять інструменти прямого та непрямого впливу на бюджетну систему, бюджетний процес та ризики. Так, інструменти прямого впливу включають цільові програми та цільове фінансування за рахунок коштів бюджету, дотації, субвенції, податки, ціни, державні контракти та закупівлі, бюджетні витрати та ін. До інструментів непрямого впливу на бюджетну систему, процес та ризики доцільно віднести бюджетну, податкову, фіскальну, інвестиційну, грошово-кредитну, амортизаційну та ін. складові економічної політики (які визначають розмір податкових ставок, податкові пільги та санкції, вартість позичкового капіталу, норми амортизаційних відрахувань тощо).

При цьому обов'язково слід пам'ятати, що самі економічні регулятори слід використовувати дуже обережно, не послаблюючи і, тим більше, не замінюючи ринкові стимули. Якщо держава ігнорує цю вимогу, використовує регулятори, не звертаючи увагу на те, як їх дія відіб'ється на механізмі ринку, останній починає давати збої [4, с. 444]. Відповідно, виникає загроза утворення нових ризиків, які виникають внаслідок необґрунтованих дій держави, що призводить до того, що порушуються нормальні умови функціонування економіки, збільшуючи, таким чином, бюджетні загрози, підвищуючи рівень соціальних конфліктів в країні. Платою за таку нерозсудливість може виявитися наростання безробіття поряд із зростанням неконтрольованої інфляції, розбалансування грошово-кредитної системи і системи державних фінансів, неефективна структура виробництва, що, у підсумку, унеможлиблює отримання нової якості економічного зростання [5, с. 99].

Організаційні методи управління представляють собою інструменти впливу на керований об'єкт, спрямовані на створення організаційної основи спільної роботи шляхом розподілу функцій, обов'язків, відповідальності, повноважень, встановлення порядку ділових взаємин для досягнення встановлених цілей [6]. При цьому всю сукупність організаційних методів можна розподілити на три основні групи [6, 7]:

- методи організаційно-стабілізуючого впливу, які забезпечують можливості створення організаційного базису спільної роботи. Сюди відноситься розподіл функцій, обов'язків, відповідальності, повноважень, встановлення порядку ділових взаємовідносин. Таким чином, методи організаційно-стабілізуючого впливу у бюджетній сфері включатимуть: організаційне регламентування бюджетного процесу; організаційно-методичне інструктування учасників бюджетного процесу;

- методи розпорядчого впливу призначені для доповнення організації робіт, встановлених шляхом організаційно-стабілізуючого впливу, при вирішенні поточних

завдань, які не були передбачені нею. Такі методи забезпечують можливість компенсації неврахованих моментів, коригування сформованої системи по новим завданням і умовам роботи. Розпорядницький вплив конкретизує всі форми впливу в процесі управління. Будь-який метод управління на певному етапі може бути реалізований шляхом застосування розпорядчого впливу, обсяг якого знаходиться в безпосередній залежності від стану організації виробництва і управління. Так, до розпорядчих методів впливу на бюджетну сферу можна віднести інструкції, рекомендації, інформування, моніторинг діяльності учасників бюджетного процесу;

– методи дисциплінарного впливу призначені для підтримки організаційних основ роботи, чіткого і своєчасного виконання встановлених завдань і обов'язків, ліквідації відхилень, що виникають в системі управління бюджетною безпекою.

В окрему складову механізму управління бюджетною безпекою вважаємо за доцільне виокремити сукупність інформаційних методів, що пояснюється тим фактом, що відносно бюджетної сфери інформаційна компонента є необхідним інструментом забезпечення діяльності різноманітних органів державної влади, інститутів та окремих суб'єктів. Відмінність інформаційних методів від інших вищевідзначених методів управління як складових управління бюджетною безпекою полягає в тому, що інформаційні методи спрямовуються на корегування поведінки носіїв бюджетних інтересів і загроз. Це досягається шляхом інформування носіїв бюджетних інтересів і загроз, а також структурних елементів механізму про стан бюджетної сфери та можливі перспективи її розвитку у стратегічному і тактичному вимірі.

Вважаємо, що використання у комплексі всіх перерахованих методів сприятиме зменшенню бюджетних ризиків, до основних з яких доцільно віднести: ризики недоотримання запланованого рівню доходів (фіскальні, управлінські, ризики порушення податкового законодавства та адміністрування податків), ризики недофінансування запланованого рівню витрат (ризики недофінансування витрат, надвитрат, диспропорцій співвідношення 1-го і 2-го кошиків доходів бюджету), ризики невідповідності між зобов'язаннями за видатками та джерелами фінансування (ризики невідповідності між зобов'язаннями за видатками та джерелами фінансування, дефіциту бюджету понад запланований рівень, збільшення боргового навантаження на економіку), ризики неефективного перерозподілу коштів серед регіонів (ризики надмірної централізації бюджетних коштів, неефективного перерозподілу коштів серед регіонів) [8, с. 281]. У свою чергу, це сприятиме покращенню збалансованості державної політики в бюджетній сфері, підвищенню ефективності функціонування бюджетної системи та оптимізації бюджетного процесу, та, відповідно, збільшить рівень бюджетної безпеки України.

Висновки. Забезпечення бюджетної безпеки як необхідної умови зростання національної економіки на сьогодні можна вважати одним із базових соціально-економічних пріоритетів для нашої країни. У свою чергу, забезпечення бюджетної безпеки України потребує комплексного використання дієвих методів управління, як складової механізму управління бюджетною безпекою. В систему методів управління бюджетною безпекою України вважаємо за доцільне включити інституціональні, адміністративні, економічні, організаційні та інформаційні методи, використання яких у сукупності сприятиме зменшенню бюджетних ризиків, підвищенню ефективності функціонування бюджетної системи та оптимізації бюджетного процесу.

Перелік посилань:

1. Бородій О.А. *Управління бюджетною безпекою України : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит»* / О.А. Бородій ; Чернігів. нац. технол. ун-т. – Чернігів, 2015. – 20 с.
2. Луцик-Дубова Т.О. *Проблеми бюджетної безпеки держави* / Т.О. Луцик-Дубова // *Економічний аналіз : зб. наук. праць* / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том 13. – С. 174–182.
3. *Адміністративні методи* [Електронний ресурс] Офіційний сайт ресурсу українських посібників *uchebnikionline*. – Режим доступу до ресурсу : http://uchebnikionline.com/pravo/administrativne_pravo_kisil_zr/administrativni_metodi.htm
4. *Экономическая теория* / под ред. А.И. Добрынина, Л.С. Тарасевича : Учебник для вузов, 4-е изд. – СПб Питер, 2009. – 560 с.
5. Ромащенко Т.Д. *Экономическая безопасность: методология системного анализа и российские реалии* / Т.Д. Ромащенко // *Вестник РУДН. Серия «Экономика»*. – 2002. – № 1 (8). – С. 91–102.
6. *Организационные методы управления* [Электронный ресурс] Официальный сайт ресурса

[studentdate](http://studentdate.ru/organizacionnie-metodi-upravleniya/). – Режим доступа к ресурсу : <http://studentdate.ru/organizacionnie-metodi-upravleniya/>.

7. Методы дисциплинарного воздействия. Увольнение [Электронный ресурс] Официальный сайт ресурса онлайн библиотека PLAM.RU. – Режим доступа к ресурсу : http://www.plam.ru/bislit/upravlenie_personalom_uchebnoe_posobie/p13.php.

8. Балацький Є.О. Бюджетні ризики як дестабілізатор фінансової безпеки обласного бюджету / Є.О. Балацький, С.О. Шпіцглюз // Фінансовий простір. – 2015. – № 2 (18). – С. 279–285.

Стаття надійшла: 20.02.2017 р.

Рецензент: д.держ.упр., проф. Маліков В.В.

Рецензент: д.е.н., доц. Болдуєва О.В. (Запорізький національний університет).

УДК: 332.142.6

JEL Classification: O 10, O 12

ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА ФОРМАЛІЗАЦІЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ ВИРОБНИЦТВОМ, КАПІТАЛОМ ТА ІНВЕСТИЦІЯМИ ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Карінцева О.І., к.е.н., доцент

Сумський державний університет

Анотація: Розглядається необхідність ефективної реструктуризації економіки України на основі комплексного показника характеристики видів економічної діяльності, значення питомої ваги кожного виду економічної діяльності. В статті розглянуто особливості побудови науково-методичного підходу до причинного моделювання взаємозв'язків виробництва, капіталу та інвестицій в розрізі кожного виду економічної діяльності. Розроблені системи одночасних структурних парних та множинних лінійних регресійних рівнянь, параметри яких характеризують вплив, який ВВП, власний капітал та капітальні інвестиції здійснюють за кожним видом економічної діяльності один на другий та рівень розвитку виробництва, нагромадження капіталу та інвестиційну привабливість. Оцінена економічна (тріада «виробництво, капітал та інвестиції») стійкість кожного виду економічної діяльності за допомогою побудови матриці рефлектора. Проведений практичний розрахунок реальної структури економіки як в статичній, так і в динамічній. Це дозволило, отримати об'єктивну структуру економіки України зважаючи на різні вектори розвитку кожного виду економічної діяльності. В структурі розглянутих 19-ти видів економічної діяльності найбільша питома вага припадає на переробну промисловість, для якої відносний показник структури складає 24,97%. Приблизно однакова питома вага (від 6 до 7%) припадає на два види економічної діяльності: сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство; добувна промисловість і розроблення кар'єрів. В той же час, найменші значення (менше 1%) в структурі видів економічної діяльності займають: водопостачання; каналізація, поводження з відходами; тимчасове розміщення й організація харчування; мистецтво, спорт, розваги та відпочинок; надання інших видів послуг.

Ключові слова: види економічної діяльності, причинне моделювання, структура економіки, виробництво, капітал, інвестиції.

RESEARCH OF UKRAINE'S ECONOMY AND FORMALIZATION OF INTERRELATION BETWEEN PRODUCTION, CAPITAL AND INVESTING BY ECONOMIC ACTIVITIES

Oleksandra Karintseva, PhD in Economics, Associate Professor

Sumy State University

Summary: It is defined the necessity the effective restructuring of Ukraine's economy based on integrated indicator of characteristics of kinds of economic activities, the values of the specific weight of each kind of economic activity. The features of scientific and methodological approach to causal modeling of connections between production, capital and investment in the context of each economic activity are considered in the paper. The system of simultaneous structural dual and multiple linear regression equations, which parameters describe the impact that GDP, equity and capital investments have on each economic activity against each other and level of production, capital accumulation and investment attractiveness was developed. Economic stability (triad "production, capital and investment") of each economic activity was estimated by building the matrix reflector. Practical calculation of real economic structure was conducted both in statics and dynamics. This has allowed to get an objective structure of the economy of Ukraine given the different vectors of all kind of economic activity. In the structure of the